
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Луканьова Людмила

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-539-6-22>

ВСТУП

Впродовж останніх років ми є свідками вагомих історичних змін у країні, спрямованих на кардинальні інноваційні нововведення у різних сферах суспільного життя. На протязі незначного часового періоду реалізовано більше суспільно значущих реформ, аніж проводилося за весь час незалежності України. Держава та суспільство, нарешті, повернулися лицем до вирішення проблем осіб з особливими освітніми потребами, а соціалізація та соціальна адаптація зазначеної категорії людей, які є одними із основних принципів міжнародних стандартів, що забезпечують доступ таких осіб до якісної освіти стали пріоритетом державної соціальної політики та освітньої стратегії в Україні. Адже рівень національної свідомості та ступінь розвитку суспільства, у якому ми живемо, визначається рівнем допомоги, гуманізму й толерантності у ставленні до людей «відмінних від себе».

Людина – істота соціальна, прогрес якої залежить не тільки від біологічних, а, передусім, від соціальних законів. Особистість розвивається і вдосконалюється під впливом інших людей, пристосовується до виконання у суспільстві конкретних обов'язків, несе за свою поведінку, дії та вчинки певну відповідальність.¹

Сфокусуємо свою увагу на проблемах соціалізації та соціальної адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Зараз, з плином часу, суспільство стало більш толерантним до проблем дітей з особливими освітніми потребами. Питання соціалізації розглядається з самого раннього дитинства і поступово вводить дітей з порушеннями

¹ Луканьова Л. Рання соціалізація дітей з особливими освітніми потребами як базова складова якісного освітньо-корекційного процесу. Вісімдесят другі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки. 2024. С. 71.

психофізичного розвитку в широкий соціум, в якому вони повинні навчитися жити. Кожна дитина має право прожити своє дитинство повноцінно і щасливо. Звичайно, у кожного своє поняття щастя, нехай воно різне за величиною, глибиною, чи за зростом, та воно має бути в кожного.

Дитина з особливими потребами має почуття, власну думку, прагне активно спілкуватися з однолітками та дорослими. В цей щасливий період свого життя вона повинна мати емоційний комфорт, відчувати неабияку допомогу і підтримку в житті, партнерську повагу і постійну впевненість у повноцінному розвитку.

1. Передумови проблеми та формулювання проблеми

В історії розвитку людства проблеми людей з порушеннями розвитку вирішувались по-різному. Ще з часів середньовіччя таких людей вважали «карою Божою», їх саджали до в'язниць, кидали у річки, спалювали на вогнищах, заковували кайданами. Проте в наш час все змінилось на краще, суспільна думка еволюціонувала до розуміння необхідності інтеграції людей з особливими потребами в суспільне життя. Особливі потреби осіб з порушеннями розвитку перестали бути проблемою однієї людини чи групи людей, вони набувають вагомого суспільного значення, слугують стимулюючим фактором у суспільстві до змін на краще. В останні роки значно збільшилась кількість інформації щодо дітей з особливими потребами: інформаційні матеріали, дослідження, навчальні конференції та тренінги, активно розвивається волонтерська діяльність, яка підтримує не лише фінансові витрати, але і морально-психологічний стан вказаної категорії дітей.

Варто зауважити, що на сучасному етапі суспільство (у широкому сенсі цього слова) «прийшло» до визнання та ствердження права осіб з особливостями психофізичного розвитку на повноцінну участь у суспільному житті і намагається усвідомити необхідність створення умов для повноцінної реалізації цього права.² Зважаючи на війну яку веде Україна уже впродовж трьох років, значно ускладнились можливості надання цілісної, комплексної, допомоги особам з порушеннями розвитку, а, особливо дітям, і це суттєво впливає на забезпечення їх громадянських прав та свобод, забезпечення достойного рівня життя, та надання своєчасної медичної допомоги та проведення психолого-педагогічної корекції. Стереотипна прив'язаність та необізнаність людей значно погіршує згуртованість соціуму, в якому кожен має велике значення для покращення суспільного життя. Згуртованість

² Колупаєва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. Серія: Інклюзивна освіта. 2009. 272с., С. 17.

суспільства передбачає створення оточення, в якому визнаються та ціняться відмінності людей. Тому необхідно протидіяти нетолерантному ставленню до відмінних від інших людей, дискримінації, необізнаності, появи страхів та упередженню, активно формуючи різні види взаємодії між групами населення. Найяскравішим прикладом такої взаємодії є волонтерська діяльність у сфері надання медичних, корекційно-педагогічних, психолого соціальних послуг, яку здійснює волонтер шляхом надання допомоги дітям, що перебувають у складних життєвих обставинах, мають порушення у розвитку та потребують сторонньої допомоги. Головна мета усіх благодійних фондів в Україні для людей з особливими потребами, особливо тих які займаються допомогою дітям – створити оптимальні умови для їх гідного та безбар'єрного життя в суспільстві, а саме: надання морально-психологічної підтримки та допомоги в подоланні соціальної ізоляції, допомога в адаптації до життя в суспільстві, підвищення рівня самовпевненості та самостійності осіб з ООП, розвиток творчих та освітніх здібностей, надання нових життєвонеобхідних навичок.

Існує соціальна модель порушень розвитку, створена самими людьми з особливими потребами. Зміст цієї моделі полягає у тому, що проблеми цієї категорії осіб розглядаються як результат ставлення оточення до їх особливих потреб. Неодноразово суспільство власними діями таврує осіб з порушеннями розвитку як «недієздатні». Наріжним каменем сучасної гуманістичної гіпотези є те, що особи з особливими потребами є активною частиною суспільства. Процес соціалізації та соціальної адаптації – це складний, динамічний, а часом суперечливий процес. Потрібно зважати на те, що життєвий шлях особи з порушеннями психофізичного розвитку часто супроводжується багатьма кризами соціальної адаптації, такими як: кризи особистісної оцінки, зневіра у собі, незадоволеність власним статусом, обмеженість у колі спілкування, що провокує на негативне ставлення до оточуючих.

На сучасному етапі вектор розвитку системи суспільної адаптації та соціалізації осіб з особливими потребами здійснюється вітчизняними та міжнародними науковими, громадськими, практикоспрямованими закладами та розпочинається ще у дитинстві. Таким чином, освітня політика розвинутих країн світу, як і України, спрямована на забезпечення належних умов для повноцінного життя людей з ООП. Це забезпечується на рівні найвищих державних структур. Оскільки в Україні активно відбуваються державотворчі процеси, то забезпечення права осіб з порушеннями психофізичного розвитку на якісну освіту та повноцінну соціалізацію потребує постійного якісного та комплексного реформування. Усі суспільні інституції мають сприяти зміні негативних

стереотипів щодо людей з ООП, які все ще існують у суспільстві. Адже особи цієї категорії є активною частиною соціуму, вони мають таке ж саме право на активну участь у політичному, економічному, соціальному і культурному житті.

В умовах розбудови нової української школи особливого значення набуває питання створення інклюзивного психологічно комфортного освітнього середовища.

Ні для кого не є секретом, що освіта є головним аспектом успішності не лише кожної людини зокрема, а й національного розвитку загалом. Тому зараз надзвичайно важливим є те, що питання формування нового толерантного психологічно комфортного, динамічного, розвиваючого освітнього простору (невід'ємною частиною якого є інклюзивна складова) підтримується на найвищому державному рівні. Медики, педагоги (корекційні педагоги), психологи, громадські об'єднання та державні інституції консолідували сьогодні свої зусилля для вирішення надзвичайно відповідального завдання – виховати нове покоління українців, для яких інклюзія стане частиною світогляду суспільства рівних можливостей для усіх людей без винятку.

Проблема соціалізації та соціальної адаптації дітей є однією з базових у педагогіці та віковій психології та особливої гостроти вона набуває в аспекті забезпечення соціально-педагогічної допомоги та підтримки дітей з обмеженими функціональними можливостями.

Дитячий вік – це критично важливий період для соціального, інтелектуального та особистісного розвитку. З моменту свого народження дитина знаходиться у середовищі інших людей, і включена до соціальної взаємодії з ними. Саме в дитячому віці у людини формується самосвідомість і закладаються перші уявлення про себе, утворюються стійкі форми міжособистісної взаємодії, моральні та соціальні норми. Поступово навколишній соціальний світ відкривається дитині у системі існуючих рольових взаємовідносин, правил соціальної поведінки, культурних норм взаємодії.

В подальшому соціальне оточення стає для дитини моделлю чітко оформлених ціннісних нормативних варіантів та зразків соціальної поведінки. Важливо, щоб цей процес у закладі освіти охоплював основні види соціалізації дитини та був наскрізь пронизаний корекційною складовою, створюючи формувальні умови для повноцінної та ефективної соціалізації особистості в майбутньому.

В сучасний час бурхливих змін, глобальної інформатизації та технологічного прогресу суспільства проблема соціалізації дітей з особливими освітніми потребами не дарма стоїть надзвичайно гостро. Актуальність означеної проблеми не тільки в тому, що дитині

з психофізичними труднощами необхідно відчуття комфорту в соціальному оточенні, вона також повинна знайти своє місце в ньому, щоб мати можливість повністю розкрити свій потенціал, а також бути корисною іншим. Не допускається продовження негативної практики багатьох попередніх років, впродовж яких, таких дітей відносили до особливої соціальної групи, яка має свої соціокультурні особливості та потребує особливих умов організації життєдіяльності та інтеграції у суспільство.

Соціалізація та соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами складний та динамічний процес, який повністю залежить від рівня цивілізованості та прогресивності суспільства, переважання у ньому прогресивних чи консервативно-маргінальних, заангажованих поглядів на проблеми осіб з функціональними труднощами, серед яких головне місце посідає проблема ставлення до них суспільства та держави, що проявляється у створенні системи спеціальної освіти, доступної системи охорони здоров'я, наявності чи відсутності спецшкіл, спеціалізованих реабілітаційних центрів у місцях проживання сімей, які виховують дітей із особливими потребами.

З метою забезпечення ефективної психологічної та соціально-педагогічної допомоги та підтримки дітей з обмеженими функціональними можливостями фахівцям, які працюють з означеною категорією дітей, необхідно забезпечити: посередництво між родиною дитини з ООП з одного боку, і державними та громадськими структурами – з іншого; роль «третьої особи», між дитиною і соціальним середовищем в якому вона перебуває, між дитиною з особливими потребами та їх здоровим однолітками; сім'єю і суспільством.

Кожній дитині з особливими освітніми потребами необхідна повага до особистості, прийняття її індивідуальності й неповторності, забезпечення її подальшого повноцінного та гідного життя в суспільстві.

Сьогодні ми постійно чуємо такі вислови, як «толерантність», «рівні можливості»... Проте більшість людей в наш час ставляться до людей з особливими потребами з пересторогою, страхом, навіть, іноді, не дружелюбно. Існує величезна прірва між тим, на що ці люди здатні у житті і тією роллю, яку їм підготувало суспільство.

Конвенція ООН з прав людини на сучасному етапі розвитку суспільства трактує інвалідність не як проблемність, а як особливість особи. Є люди високого зросту, є з іншим кольором очей, а є люди, які по-особливому пересуваються, по-особливому сприймають цей світ. Від усіх інших вони відрізняються лише цим.

2. Фактори оптимізації соціалізації та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами

Необхідною умовою для того, щоб людина розвивалася, застосовуючи набутий суспільний досвід є її успішна рання соціалізація та адаптація в ранньому дитячому віці. Однакових процесів соціалізації не існує, індивідуальний досвід кожної особистості є унікальним і особливим.

Соціалізація та соціальна адаптація, яка проходить на різних етапах розвитку дитини через сім'ю, освіту й виховання, необхідна не лише для підготовки до дорослого життя чи здобуття професії. Тільки оптимальна, суспільно прийнятна соціалізація зможе забезпечити психологічний комфорт та впевненість, надасть їй можливість повноцінно жити в сучасному світі.

Акцентуючи увагу на соціальній адаптації осіб з особливими потребами у дитячому віці необхідно вказати на ведучу інтегративну роль дорослого, адже саме на нього покладено завдання передати дитині ті моральні якості і норми поведінки, які відповідають вимогам суспільства.

Соціальна взаємодія є основним фактором формування взаємин та культури спілкування в суспільстві, що впливає на якість життя кожної особи, а особливо дитини з ООП, вивчення цього процесу допомагає не лише розкрити її потенціал, а також покращити її якість життя в суспільстві.

Сім'я – перший соціалізуючий фактор та зона психологічного комфорту.

Виховання у родині є основним фактором соціалізації дитини. Саме з сім'ї вона виносить у доросле життя розуміння про моральні цінності, поведінку, взаємовідносини між людьми і, саме тому, вирішальне значення в розвитку дитини відіграє психологічна зрілість її батьків.

Проблема соціалізації та соціальної адаптації дітей з ООП є темою досліджень багатьох вчених: А. Колупаєвої, О. Кононко, І. Бех, Т. Поніманської.

Хронологічна послідовність процесу соціалізації збігається з біологічними періодами розвитку особистості: народження, немовля, раннє дитинство, дошкільний вік, шкільний вік, підлітковий вік, юність...

Важливим інститутом суспільного виховання є сім'я, оскільки вона сприймає дитину не як живу, біологічну істоту, а і як члена родини. Впродовж усього життя людини сім'я є найближчим соціальним оточенням, яке визначає своєрідність її життєдіяльності, та є визначальним фактором соціалізації особистості. Процеси соціалізації та соціальної адаптації дітей з порушеннями у розвитку проходять надзвичайно складно, надзвичайно довготривало та не завжди

досягають бажаної мети. Саме сім'я історично покликана вирішувати виховні завдання. Основні соціалізуючі функції родини полягають у забезпеченні фізичного та емоційного розвитку дитини; формуванні її статевої ідентифікації; інтелектуальному розвитку та забезпеченні почуття захищеності; допомозі в оволодінні нею основними соціальними нормами. Серед чинників, які найбільш впливають на успішність соціальної адаптації дитини з порушеннями у психофізичному розвитку в родині є: повага до дитини; сприйняття її такою, якою вона є; похвала і заохочення дитини; встановлення контакту, налагодження комунікації.

У роботі з батьками дітей з особливими освітніми потребами завдання педагога полягає у встановленні контакту і формуванні довірливих партнерських стосунків; включенні батьків дітей з порушеннями розвитку у колектив інших батьків класу (групи), безперервній взаємодії та обміні інформацією з батьками щодо навчання, виховання, інтересів і особистісних якостей дитини; залученні батьків до участі в розробці ІПР, налагодженні ефективної співпраці з іншими членами команди психолого-педагогічного супроводу; забезпеченні закладом освіти умов для соціально-педагогічної підтримки сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Перший етап соціалізації дитини – входження її в соціум. На цьому етапі досягти успіху не можливо без залучення до цього процесу її батьків. У родині складаються перші уявлення про людські цінності, характер взаємостосунків між людьми, формуються моральні якості дитини з порушеннями розвитку. У зв'язку з цим успішність соціалізації в сім'ї залежить від того, настільки адекватно члени родини реагують на особливості розвитку дитини з ООП.³

Існує чіткий зв'язок між сприйняттям сім'єю дитини з особливими освітніми потребами і можливістю її соціалізації. Віра у власні сили та можливості дитини з порушеннями у розвитку дає батькам внутрішню силу і підтримку. Головне завдання сучасного корекційного педагога, практичного психолога – навчити батьків сприймати власну дитину з особливими потребами як особистість. Для досягнення цієї мети необхідно максимально інтегрувати дітей з ООП в загальну систему освіти, інклюзивний освітній простір має стати нормою сучасної української школи.

Інклюзивний освітній простір – це спеціально створений освітній простір із традиціями й науково обґрунтованими підходами до навчання дітей різного віку в умовах родини і спеціальних освітніх закладах.

³ Кузава І. Б., Луканьова Л.О. Науково-практичні засади організації дошкільної інклюзивної освіти. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2023. № 2 (5). С. 84–89.

Набуття соціального досвіду дитиною у будь-якому віці здійснюється засобами освіти. Зазвичай, дитина з порушеннями в розвитку виключена з цього соціально та культурно обумовленого освітнього простору. Адже, загальновідомо, що психофізичні порушення призводять до руйнування соціальних зв'язків. Батьки не в змозі застосувати свої знання про виховання та розвиток дитини, традиційні методи вирішення навчальних завдань на кожному віковому етапі не підходять для дитини з психофізичними порушеннями. Закономірно постає завдання формування спеціального освітнього простору, що задовольнятиме особливі освітні потреби дитини.⁴

Інклюзивне освітнє середовище.

Включення осіб з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього простору є загальною світовою тенденцією, яка характерна для прогресивних країн. Водночас, важливою є потреба у виробленні інноваційних підходів до їхньої освіти, які більшою мірою задовольняли б потреби розвитку такої категорії дітей, оптимізували процеси абілітації та реабілітації, сприяли адаптації та інтеграції дітей, які потребують особливого піклування в суспільство.

Удосконалення цього процесу передбачає максимальне врахування індивідуальних психологічних особливостей цієї категорії дітей та створення сприятливих умов для повноцінного розвитку особистості.

На практиці доведено, що інклюзивна освіта не є альтернативою спеціальній, вона значно розширює її можливості, а заклади, в яких вона запроваджується, мають, у перспективі, стати нормою.

Аналіз наукових джерел та практичний досвід свідчать про те, що на сучасному етапі становлення інклюзивної освіти варто спиратися на досвід, напрацьований у спеціальних освітньо-виховних закладах, адже тут є відповідні фахівці, створені спеціальні умови та методики, які враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Тобто ці заклади є своєрідним стартовим ресурсом для інклюзивних освітніх закладів, реабілітаційних та консультативних пунктів тощо.

Необхідними вимогами до формування інклюзивного освітнього середовища в загальноосвітніх навчальних закладах є:

- організований фізичний простір, що забезпечує безпеку пересування дітей під час групових та індивідуальних занять;
- створення сприятливого соціально-емоційного клімату в школі;
- умови для спільної роботи дітей і допомоги один одному для досягнення позитивного результату.

⁴ Малинович Л. Психологічні особливості взаємодії у сім'ях, де виховується дитина з порушеннями в розвитку. Збірник тез науково-практичної конференції з міжнародною участю «Психологія національної безпеки». 2017. С. 174–176.

Також дослідження підтверджують, що в інклюзивних школах формуються надійні та тривалі зв'язки між дітьми, і це особливо важливо, коли діти відвідують школу в своєму районі та можуть взаємодіяти після уроків. Адаптаційні зміни зачіпають не тільки дітей, а й соціум, в який вони інтегруються. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами не віддаляє рух один від одного, а відкриває рух назустріч один одному⁵.

Метою процесу соціальної адаптації є конструювання індивідуального середовища розвитку дитини з особливими освітніми потребами, яке сприяє ефективному освоєнню соціального простору, адаптації та повноцінному життю, а також виховує навички, що сприяють взаємодії із суспільством. Завданнями процесу соціальної адаптації є:

1. Розробити індивідуальні стратегії адаптації для дітей з особливими потребами, враховуючи їхні унікальні можливості та проблеми.
2. Організувати співпрацю педагогів, спеціалістів та батьків для ефективного обміну інформацією та взаємодії в процесі адаптації.
3. Розробити інклюзивні освітні матеріали та методики, спрямовані на задоволення різноманітних потреб дітей з особливими потребами.
4. Забезпечити наявність фізичної інфраструктури та технічних засобів для повноцінного навчання дітей з різними видами інвалідності.
5. Впровадити систему психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами на основі формування позитивних стосунків.
6. Організувати роботу педагогічного колективу з інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, оцінити ефективність програми соціальної адаптації та внести корективи для оптимізації процесу.

Алгоритм соціальної адаптації дітей з особливими потребами до умов інклюзивного освітнього середовища для кожної дитини включає: визначення соціального статусу, вихідних психофізичних характеристик дитини, її творчих нахилів; постановка завдань соціальної адаптації та визначення шляхів їх досягнення на конкретний період; фіксація досягнутих результатів та їх розуміння; складання попередньої програми на наступний адаптаційний період.

Зміст програми обговорюється командою спеціалістів, які вирішують питання реалізації її завдань на заняттях, застосування методів і прийомів, що сприяють закріпленню і переносу засвоєних знань в нові ситуації, об'єм рухового й інтелектуального навантаження.

⁵ Колупасєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання. Київ : КЕНГУРУ, 2018. Формат. 160 с., С. 19.

Також такий підхід полегшує спостереження за станом дитини і значно підвищує точність моніторингу стану і прогресу її розвитку.⁶

В сучасних наукових джерелах все частіше використовується поняття «зворотна інклюзія» – процес включення здорових дітей у середовище їх однолітків, які потребують корекції психофізичного розвитку. Тобто, особливістю даного виду інклюзії є те, що дитина продовжує відвідувати спеціальну установу, але до такої корекційної системи включаються її нормотипові однолітки. Важливо відзначити, що організація інклюзивної освіти в умовах спеціальних навчальних закладів є корисною не тільки для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Вона просуває ідеї толерантності та соціальної рівності, що дає можливість усім дітям брати повноцінну участь у житті суспільства. Адже, як свідчить досвід, ставлення до цієї групи осіб у суспільстві неоднозначне.

Беззаперечним позитивним фактором інклюзивної освіти є те, що діти з особливими освітніми потребами постійно знаходяться серед своїх здорових однолітків, спілкуються з ними, бачать їх досягнення та прагнуть до збільшення власних успіхів. У зв'язку з цим освітньому закладу відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідним суспільним інститутом соціалізації, який забезпечує запровадження психолого-педагогічного супроводу особистості в дошкільному та шкільному періоді розвитку та становлення, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному середовищі.

Доступність, безбар'єрність і безпечність освітнього простору характеризують, наскільки заклад підлаштувався до потреб дитини. Основне завдання закладу освіти у цьому напрямі – організувати для дитини з особливими освітніми потребами таке середовище, в якому вона може почуватися захищеною та працювати у своєму режимі й відповідно до своїх здібностей, а також забезпечити комунікацію з рештою дітей у колективі.

Зміст і структура соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі закладу загальної середньої освіти знаходяться на перетині педагогічного та соціального вимірів, спрямованих на створення відкритого та сприятливого середовища для всіх учнів. Цілісний зміст інтеграції тісно пов'язаний з розвитком

⁶ Вознюк О. Особливості професійної діяльності спеціалістів психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі: методичні рекомендації. Житомир : КЗ «ЖОШПО» ЖОР, 2019. 68 с., С. 5.

адаптивного освітнього процесу та формуванням позитивного соціокультурного клімату. Ключовим елементом є визнання та повага до різноманітності, що дозволяє дітям з різними освітніми потребами відчувати свою значимість і повноцінність у шкільній спільноті.

Важливим фактором є обґрунтованість та системність заходів, спрямованих на покращення міжособистісних відносин, що впливають на соціальну адаптацію учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

3. Особливості психологічної корекції та соціальної інтеграції осіб з особливими потребами під час війни

Введення в Україні правового режиму воєнного стану позначається на всіх сферах людського життя. Головним завданням було і залишається забезпечення необхідних умов для розвитку, освіти, повноцінної соціалізації дітей і створення безпечного освітнього середовища.

Серед актуальних питань, які обов'язково належать до категорії першочергових, в умовах дії у країні правового режиму воєнного стану є організація психологічної підтримки дітей та батьків у складних ситуаціях, організація освітнього процесу починаючи з дошкільного віку, надання різних видів психолого-педагогічної підтримки дітям та їх родинам, здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Діяльність освітньої галузі у період війни характеризується швидким пошуком нових нестандартних навчальних та виховних засобів, гармонійних та креативних форм організації корекційного процесу, поєднання педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Застосування новітніх технологій в галузі освіти стало нагальною потребою, що ґрунтується на новій освітній парадигмі. Новації, які зараз широко застосовуються в організації процесу навчання необхідно сприймати як оптимальні та сфокусовані на досягнення позитивного результату заходи у структурі, методиках, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінській структурі системи освіти, в самому функціонуванні освітнього процесу, у діяльності закладів освіти. Надзвичайно важливим стало прийняття нестандартних рішень в період повномасштабної війни, яку розпочала Росія на території суверенної держави, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, часто болючі, інноваційні рішення. З самого початку воєнного вторгнення і самі педагогічні працівники стали набагато активніше шукати форми та методи, як zorganizувати освітній процес здобувачів освіти.

Під час війни градус стресу піднявся дуже високо, а діти стали самою вразливою категорією населення, особливо, якщо мова йде про дітей з порушеннями у розвитку, яким необхідний постійний догляд, увага та піклування. Процес соціалізації, який життєво необхідний для повноцінного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, суттєво гальмується у період війни, коло спілкування різко звужується. Постійний стрес, тривожні стани, як дитини так і осіб які її оточують, знижують якість та результативність освітнього корекційно-відновлювального процесу.

Дистанційне навчання до якого змушені були перейти всі учасники освітнього процесу, стало справжнім випробуванням. Організація навчання у дистанційному синхронному, а, іноді, у асинхронному режимі, не маючи можливості особисто пояснити складний матеріал – такої ситуації педагоги у своїй роботі і уявити не могли. Війна внесла різкі зміни в усталені правила роботи, змусила усіх, у най коротший термін вивчити нові комунікаційні технології, цифрові інструменти організації віддаленого освітнього процесу. Поняття «дистанційне навчання» дуже потужно увірвалося у наше сьогодення, хоч єдиного визначення цього терміну серед науковців не існує.

Дистанційне навчання – це процес взаємодії між учасниками освітнього процесу, які знаходяться на віддалі один від одного, в спеціально обладнаному навчальному середовищі. Дистанційне навчання забезпечує здобувачам освіти набуття знань, умінь, навичок у максимально індивідуалізованому режимі.

У час коли організація очного освітнього процесу не можлива, дистанційна освіта стає тією альтернативою, яка дасть можливість індивідуального навчання не залежно від місця перебування та часу; опановувати знаннями за індивідуальною освітньою траєкторією, реалізувати принципи відкритої освіти, забезпечити право людини на отримання інформації. Організація дистанційного навчання для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами забезпечить дотримання принципу неперервності освітнього процесу, який є вкрай важливим для цієї категорії дітей.

Для організації навчання у дистанційному форматі першочергово необхідно вирішити такі завдання:

– *необхідно забезпечити дієву комунікацію між усіма учасниками навчального процесу.* В умовах військових дій найбільшої актуальності набувають системи комунікації що дає змогу встановити Швидкий обмін інформацією, мобільність зворотного зв'язку з дітьми, їхніми батьками, сім'ями, педагогами під час воєнних дій життєво важливе. Батьки мають стати повноцінними учасниками дистанційного навчання

своїх дітей. Починаючи з першого знайомства саме батьки забезпечують нерозривний зв'язок між педагогом і здобувачем освіти, а іноді, і єдиним каналом комунікації.

Безпекова ситуація у кожному регіоні України різна, тому і комунікація з учасниками освітнього процесу має відбуватися з врахуванням того, де в даний час перебуває дитина дітей (вдома, у сховищі, за кордоном, в умовах внутрішньої міграції, в закладі освіти, з батьками, педагогами). Закладом освіти, який здійснює освітній процес у дистанційному режимі мають бути розроблені рекомендації щодо використання усіх можливих каналів комунікації, метою налагодження ефективної комунікації з батьками, педагогами та іншими особами учасниками освітнього процесу. З метою налагодження онлайн-спілкування найбільш доступними та найбільш дієвими були і залишаються: відеоконференція, форум, чат, блог, електронна пошта, анкетування, соціальні мережі. В умовах наближених бойових дій ефективними можуть бути сервіси комунікації в онлайн-режимі. Корисною може бути інформація, розміщена на сайті ЗО: завдання для дітей; рекомендації для батьків щодо роботи з дітьми, відповідно до їхнього віку; створення комунікативних груп із батьками, вихователями, психологами в соціальних мережах Viber, Telegram, WhatsApp, де б надавалися консультації психологами та педагогами за запитами батьків; використання електронних платформ Zoom, GoogleMeet, Google Classroom, Microsoft Teams. Кожен освітній заклад, кожна освітянська спільнота має сама визначити шляхи для забезпечення найефективнішої комунікації, через які швидко буде надходити інформація до аудиторії та забезпечуватися зворотній зв'язок.

– дистанційне навчання не є заміною очного навчання, і може бути запроваджене лише особливих умовах. За першої можливості має відбутися відновлення навчання в очному режимі.

Пристаюватися до умов змішаного та дистанційного навчання родинам дітей з особливими освітніми потребами довелося оперативнo. Головним завданням закладів освіти у цей період було ознайомлення батьків дітей з основними принципами дистанційного навчання.

Принцип інтерактивності. Усі діти, за можливості, мають навчатися разом, об'єднані за допомогою спільного освітнього інформаційного середовища. Тобто дитина з особливими освітніми потребами має продовжити контактувати з друзями, однолітками, учителем (вихователем), асистентом вчителя (вихователя).

Принцип диференційованого підходу. Віддалене навчання реалізує принцип навчання відповідно до можливостей кожного учасника освітнього процесу та використовуються багаторівневі методики роботи.

Принцип індивідуального підходу. Для оптимізації навчання обов'язково потрібно враховувати форму порушення розвитку дитини з особливими порушеннями розвитку та її комунікативні можливості.

Принцип гнучкості. Виконання завдань має відбуватися в необхідному для дитини темпі.

Ознайомлення сімей дітей з порушеннями розвитку з дистанційним навчанням доцільно починати з того, що батьки спостерігають за дитиною, разом із фахівцями аналізують ці спостереження та разом визначають оптимальне навантаження.

На інформаційних ресурсах МОН подано адаптовані матеріали, для полегшення педагогам підготовки до занять у нових умовах.

Цей освітній ресурс постійно оновлюється та поповнюється.

Щоб максимально зацікавити дітей дошкільного та молодшого шкільного віку під час дистанційного навчання, можна скористатися онлайн-ресурсами Quizalize, Mentimeter, Puzzle.

Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що освітній контент, створений педагогами в закладах, був найбільш затребуваним в організації діяльності з учнями. Це пояснюється тим, що вони оптимально враховували типологічні особливості та особливі освітні потреби окремих груп вихованців, знижували рівень тривожності та сприяли створенню емоційно позитивного контексту, в якому вихованці могли спілкуватися зі знайомими людьми, бачити їхні усміхнені обличчя та чути привітні голоси.

Підтримка інтересу та мотивації дитини до навчання та пізнання нового є головною умовою успішного оволодіння дитиною з особливими освітніми потребами інформаційно-комунікаційними технологіями та дистанційною роботою для отримання якісної освіти.

Під час дистанційного навчання важливо пам'ятати про здоров'я та враховувати ризики, пов'язані з роботою за комп'ютером:

- гіподинамія. Тривале сидіння перед комп'ютером в одній позі призводить до поганого розвитку м'язів, дитина стає дратівливою і швидко втомлюється.
- порушення зору. Постійне напруження очей викликає втому очних м'язів, що негативно впливає на кровоносні судини і сітківку ока.
- вплив на центральну нервову систему. Тривала робота за комп'ютером не тільки викликає підвищену втому і запаморочення, але й може призвести до інших розладів, таких як сонливість, млявість, неуважність, бездіяльність і зниження концентрації уваги. Необхідно робити короткі перерви під час навчання, робити перерву після кожного відео уроку або заняття, робити рекомендовану фахівцями гімнастику для очей, а також користуватися комп'ютером, виконуючи дихальні і

фізичні вправи. Робити вправи для зняття втоми і пам'ятати, що корекційні педагоги та інші фахівці в спеціалізованих закладах завжди готові спілкуватися з батьками та дітьми в різних формах, надавати поради та практичну допомогу.

Бажання дитини виконати завдання має бути позитивно оцінене і підкріплене словами дорослого: «Молодець», «У тебе все вийде», «Ти добре попрацював», «У тебе сьогодні вийшло краще». Таким чином, самооцінка дитини підвищується, і вона вчиться вірити в те, що врешті-решт досягне гарних результатів і буде задіяна в різних видах діяльності. Оцінювати потрібно не саму дитину, а діяльність, яку вона виконує або намагається виконувати з вашою допомогою. Ключовою умовою успішного просування в освітніх програмах для дітей з особливими освітніми потребами є провідна роль батьків. Як показує практика, безпосередня участь батьків особливих дітей в освітньому процесі створює найбільш сприятливі умови для навчання учнів за технологією дистанційного навчання.

Дотримання рекомендацій щодо організації дистанційного навчання, а також уважність та увага оточення допоможуть дітям навчатися та розвиватися, долаючи труднощі та перешкоди, які можуть виникнути під час дистанційного навчання.

Психогімнастика – це спосіб самовираження та невербального спілкування учасників. Термін «психогімнастика» має як широке, так і вузьке значення. У вузькому значенні психогімнастика – це ігри та вправи, засновані на використанні рухової експресії як основного засобу спілкування в групі. У більш широкому сенсі – це спеціальний курс занять, спрямований на розвиток і модифікацію різних аспектів людської психіки, включаючи когнітивну, емоційну та особистісну сфери.

Психофізичні вправи як самостійний метод психологічної корекції займають важливе місце в роботі психологів, дозволяючи звернути увагу на просторово-часові особливості «мови тіла» та спілкування, і є ефективним засобом оптимізації соціальної та перцептивної сфери особистості. Цей корекційний метод включає в себе спеціальні заняття (етюди, вправи, ігри), спрямовані на розвиток і корекцію різних аспектів психіки дитини. Використовувати елементи психологічної гімнастики можуть всі батьки. Методика психологічної гімнастики дуже проста. Психофізичні вправи можна використовувати як для загального розвитку дитини, так і для корекції різних психічних станів, таких як надмірна моторика, відсутність концентрації уваги, істерія, боязкість і замкнутість.

У послідовності психогімнастичних вправ особливо важливо дотримуватись чергування і порівняння протилежних за характером

рухів: напруження і розслаблення, різкі і плавні рухи, часті і не часті рухи, дрібні і тотальні рухи, ледь помітні рухи і повне завмирання.

Ці чергування рухів рефлекторно впливають на гармонійність психічної діяльності мозку.

Всі діти успішно займаються психомоторною гімнастикою. Діти все роблять правильно, розігруючи той чи інший образ, кожен по-своєму, так, як він вміє. Але м'язові та емоційні відчуття відчують усі, і кожен може навчитися регулювати їх за власним бажанням.

Метою психогімнастики є збереження психічного здоров'я, профілактика емоційних розладів у дітей шляхом зняття психічного напруження, підвищення розуміння себе та інших і створення можливостей для самовираження.

Більшість завдань психологічної гімнастики засновані на імітації певних емоцій або емоційних станів людини. Інші передбачають відтворення поведінки або дій уявної людини. Психофізичні вправи корисні не тільки для дітей з пригніченими емоціями, а й для дітей з добре розвиненими експресивними навичками. Це пов'язано з тим, що вплив психомоторних вправ на емоційно-особистісну сферу дитини опосередковується низкою корекційних механізмів.

Арт-терапія – це використання художніх засобів для передачі емоцій та інших проявів людської поведінки з метою зміни структури світогляду людини. Це методи і прийоми реабілітації людей за допомогою мистецтва і художньої діяльності.

Вчені та практики вважають, що образи художньої творчості відображають всілякі підсвідомі процеси, такі як страхи, внутрішні конфлікти, дитячі спогади та мрії. Дітям може бути важко пояснити їх словами. Тому невербальні засоби часто є єдиним способом вираження сильних емоцій:

- практично кожна людина (незалежно від свого віку) може брати участь у арт-терапевтичній роботі, яка не вимагає від неї будь-яких здібностей до образотворчої діяльності чи художніх навичок;
- арт-терапія є засобом переважно невербального спілкування. Це робить її особливо цінною для тих, хто недостатньо добре володіє мовленням;
- образотворча діяльність є сильним засобом зближення людей;
- продукти образотворчої творчості є об'єктивним свідченням настроїв та думок людини, що дозволяє використовувати їх для оцінки стану, проведення відповідних досліджень;
- арт-терапія є засобом вільного самовираження, що передбачає атмосферу довіри, терпимості та уваги до внутрішнього світу людини;

- арт-терапевтична робота здебільшого викликає у людей позитивні емоції, допомагає подолати апатію;
- арт-терапія заснована на мобілізації творчого потенціалу людини, внутрішніх механізмів саморегуляції та лікування.

В арт-терапевтичних сесіях важливо підкреслювати спонтанний характер творчої діяльності, на відміну від процесу навчання образотворчому мистецтву. Відомо, що творчість сама по собі має цілющу силу. У роки війни арт-терапія набула педагогічного спрямування. Вона передбачає «соціальну терапію» особистості, зміну стереотипів її поведінки через художню творчість. За допомогою арт-терапевтичних занять можна вирішувати важливі педагогічні завдання.

Освітні. Взаємодія побудована таким чином, що діти вчаться коректному спілкуванню, емпатії та турботливим стосункам з однолітками і дорослими. Це сприяє моральному розвитку особистості, орієнтує в системі моральних норм і допомагає навчитися етичній поведінці. Це поглиблює їхнє розуміння себе і свого внутрішнього світу (думок, почуттів і бажань). Формуються відкриті, довірливі та дружні стосунки з учителем.

Корекційні. Підвищується самооцінка, припиняється неадекватна поведінка, налагоджуються способи взаємодії з оточуючими. Досягаються позитивні результати в подоланні перешкод у розвитку учня в емоційній та вольовій сферах.

Психотерапевтичні. «Терапевтичний» ефект досягається завдяки тому, що в процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційного тепла, доброзичливості та емпатійного спілкування. Створюється психологічний комфорт, безпека, радість і відчуття успіху. В результаті мобілізується цілюща сила емоцій.

Діагностичні. Арт-терапія надає інформацію про розвиток дитини та її індивідуальні особливості. Це хороший спосіб поспостерігати за самостійною діяльністю дитини, дізнатися більше про її інтереси та цінності, а також виявити проблеми, які потребують спеціальної модифікації. Під час заняття виявляються міжособистісні стосунки та реальне становище кожного члена команди. Арт-терапія також виявляє більш глибокі внутрішні проблеми особистості.

Розвиваючі. Використання різних форм художнього самовираження створює умови для переживання кожною дитиною успіху в тій чи іншій діяльності. Діти вчаться вербалізації емоційних переживань, відкритості та спонтанності у спілкуванні. Загалом відбувається особистісне зростання, діти набувають досвіду в нових формах діяльності, розвивають здібності до творчості, стають саморегуляторами своїх емоцій та поведінки.

Є два основні варіанти арт-терапевтичної роботи – індивідуальна та групова.

Групова арт-терапія:

- дозволяє розвивати цінні соціальні навички;
- пов'язана з наданням взаємної підтримки членам групи та дозволяє вирішувати спільні проблеми;
- дає можливість спостерігати результати своїх дій та їх вплив на оточуючих;
- дозволяє освоювати нові ролі;
- підвищує самооцінку та веде до зміцнення особистої ідентичності

Арт-терапія має широкий і значний потенціал у роботі з дітьми дошкільного віку, які мають низку емоційних проблем, труднощів у спілкуванні та негативних поведінкових реакцій.

Сміхотерапія – це позитивна емоційна терапія та засіб глибокого очищення людського організму на всіх рівнях. Відомий невролог Вільям Фрай порівнює акт сміху з дихальними техніками, які використовуються при лікуванні дітей з мовленнєвими проблемами. За словами автора, інтенсивність дихання повністю звільняє легені і верхні дихальні шляхи від повітря. У цей момент в організмі людини відбуваються най потужніші біохімічні реакції. Гучний сміх нормалізує обмінні процеси в організмі. Сміх є одним з механізмів, за допомогою якого людина адаптується до навколишнього середовища. Сміхотерапія забезпечує сильний терапевтичний і фізіологічний стимул для емоційних центрів. Крім того, сміхотерапія сприяє формуванню просодичної складової мовлення, тобто сприйняттю і розвитку емоцій і тонів мовлення та розвитку голосу. Сміх може бути радісним або сумним, добрим або їдким, мудрим або дурним, гордим або щирим, поблажливим або добродушним, презирливим або переляканим, сором'язливим або щирим.

Отже, можливо виділити декілька аспектів механізму впливу сміху на дитину.

По-перше, сміх запускає складні біохімічні процеси в організмі, зменшуючи секрецію «гормонів стресу», таких як кортизон і адреналін, і стимулюючи секрецію ендорфінів (так званих «гормонів щастя»), які є аналогом морфіну в організмі. Ендорфіни зменшують фізичний і психічний дистрес і приносять відчуття задоволення. Сміх змінює ритм серцебиття, спочатку швидше, а потім повільніше. Тривалий сміх знижує кров'яний тиск. Сміх зміцнює імунну систему організму та внутрішні органи. Сміх підвищує рівень антитіл і білих кров'яних тілець в імунній системі і збільшує опірність до інфекцій.

По-друге, сміх як особлива дихальна техніка робить вдих довшим і глибшим, а видих, навпаки, меншим, завдяки чому легені повністю звільняються від повітря. Порівняно зі звичайним диханням, газообмін полегшується в три-чотири рази більше.

По-третє, вчені також встановили зв'язок між активністю лицевих м'язів і кровопостачання мозку. Коли людина посміхається, приплив крові до мозку збільшується і до нього надходить більше кисню. Слід зазначити, що цей природний спосіб отримання позитивних емоцій використовується набагато краще в дитинстві, ніж у дорослому житті. Вираз обличчя дітей змінюється щонайменше 20 разів на день, тоді як у дорослих такі зміни обмежуються трьома. Вираз обличчя людей, які страждають на депресію, рідко змінюється і має «застиглий» вигляд. Сміх активізує роботу мозку, інтегрує праву і ліву півкулі, підвищує креативність і здатність вирішувати різні проблеми. Дослідження показують, що люди, які сміються, щирі, готові допомогти і здатні любити. По-п'яте, сміх може виступати своєрідним захисним механізмом людського мозку.

Слід зазначити, що у випадку роботи з дітьми з мовленнєвими та інтелектуальними порушеннями сміхотерапія не повинна обмежуватися дозованими вправами.

Ритмопластика – це спеціальне комплексне заняття, яке використовує музику і спеціальні рухові та корекційні вправи для корекції та розвитку рухових і мовних функцій, поліпшення якості рухів і розвитку особистісних якостей і саморегуляції поведінки. Ритмопластика – це оздоровча формуюча вправа, що виконується під музику, в м'якому, повільному темпі, з максимальною амплітудою і розтягуванням м'язів.

Методика навчання дітей дошкільного віку ритмічним рухам багато в чому залежить від вибору «одиниць» ритмічного руху, з якими будуть знайомити дітей. Необхідно вибирати рухи, які є досить простими і знайомими. Ці рухи складають сталу систему засобів виразності і дозволяють складати різні хореографічні композиції. Особливу увагу слід звернути на використання додаткових корегуючих рухів. Основними завданнями ритмічного танцю є розвиток моторики дітей, корекція мовленнєвих та інтелектуальних порушень, а також надання їм базових навичок, необхідних для подальшого дорослого життя. Ритмопластика – це найбільш унікальна активна терапія, яка поєднує рух, музику і мову через музично-ритмічні заняття, з використанням спеціально підібраних методів і прийомів, спрямованих на подолання інтелектуальних і мовленнєвих труднощів, уточнення рухів і збагачення когнітивної та емоційної сфери дитини. Це одна з най унікальніших активних терапій у світі.

Казкотерапія використовує форму казки для інтеграції особистості, розвитку креативності, розширення обізнаності та покращення взаємодії з навколишнім світом. Казки викликають інтенсивні емоційні реакції. Казкові образи впливають як на свідомість, так і на підсвідомість. Казки дають змогу зазирнути за межі нашого повсякденного життя, у доступній формі дослідити світ емоцій та переживань, накласти себе на певних персонажів та поглянути на свої проблеми збоку. Привабливість казки як засобу виховного впливу на дітей полягає в її особливостях: – у ній немає прямого повчання; події казки логічні і природно впливають одна з одної, завдяки чому діти можуть вчитися і вибудовувати причинно-наслідкові зв'язки; через образи казок діти можуть дізнатися про досвід багатьох поколінь про досвід багатьох поколінь, а також про те, що вони можуть на ньому вчитися. Перемога добра дає дітям відчуття психологічної безпеки. Діти дізнаються, що випробування сприяють внутрішньому розвитку людини, що головний герой – це збірний образ, з яким дитина може ідентифікувати себе, не зациклюючись на імені героя і місці подій.

Кінезіологія – це наука про розвиток розумових здібностей і фізичного здоров'я за допомогою спеціальних вправ. Це своєрідна «гімнастика для розуму». Вона допомагає зробити процес навчання та будь-якої діяльності більше ефективним. Завдяки гімнастиці мозку організм координує роботу правої та лівої півкулі і розвиває взаємодію між тілом і розумом. Півкулі людського мозку відповідають за певні функції:

- права півкуля головного мозку – гуманітарна, образна, творча – відповідає за тіло, координацію рухів, просторове і кінестетичне сприйняття;
- ліва півкуля головного мозку – математична, знакова, мовленнєва, логічна, аналітична – відповідає за сприйняття слухової інформації, постановку мети і побудову програм.

Щоб творчо мислити над будь-якою проблемою, недостатньо задіяти обидві півкулі, вони повинні взаємодіяти і синхронізуватися одна з одною. Кожна півкуля не є дзеркальним відображенням іншої півкулі, а необхідним доповненням. Основна мета кінезіології – розвинути взаємодію між двома півкулями та синхронізувати роботу обох півкул.

Завдання кінезіології:

- розвиток міжпівкульної взаємодії;
- синхронізація роботи півкул;
- розвиток дрібної моторики;
- розвиток здібностей;
- розвиток пам'яті, уваги, мислення;
- розвиток інтелекту та мовлення.

Кінетичні вправи долають стресові ситуації, покращують роботу мозку та тіла, сприяють гармонійному розвитку та творчій самореалізації особистості. Пластика, дихальна гімнастика, гімнастика для очей, координація рухів, масаж і релаксація покращують розумову діяльність, синхронізують роботу півкуль головного мозку, сприяють запам'ятовуванню, підвищують увагу, допомагають відновити мовленнєві функції та полегшують читання і письмо. Новий навчальний матеріал краще запам'ятовується, оскільки він сприймається дітьми як більш інтегрований і природний.

Кінезіологічні вправи покращують механізми адаптації дитячого організму до зовнішнього середовища і розвивають такі якості, як спритність, сила і гнучкість, тим самим знижують захворюваність і роблять життя дитини безпечнішим.

Кінезіологія – дуже цікавий та ефективний метод. Розвиток інтелекту безпосередньо залежить від формування півкуль головного мозку та їх взаємодії. З огляду на це, практичне застосування методів і прийомів кінезіології для «тренування» мозку дітей дошкільного та шкільного віку, а також дітей з особливими освітніми потребами має велике значення.

Музична терапія з дітьми, особливо з порушеннями фізичного та психічного розвитку, має велике значення і використовується для профілактики особистісного розвитку та психологічної корекції. Музика використовується для лікування психосоматичних та емоційних розладів, а також для подолання труднощів у соціальних та адаптаційних процесах. Вона є чудовим інструментом для стимулювання творчості та підвищення рівня художньо-естетичних потреб.

ВИСНОВКИ

Соціалізація та соціальна адаптація дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного освітнього простору зумовлена необхідністю розв'язання низки невідповідностей, які склались в суспільстві.

З метою забезпечення психологічної та соціально-педагогічної допомоги дітям, що мають порушення психофізичного розвитку, першочерговим є не лише зміна ставлення суспільства до них, а й зміна уявлення їх самих щодо власних можливостей саморозвитку і самореалізації. Через свої обмеження ці діти стають майже повністю залежними від інших людей, батьків.

Сучасні наукові вектори дослідження та розробки стратегій, спрямованих на покращення соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами на основі розвитку інклюзивних підходів

у навчанні та сприяння взаємодії сім'ї, школи та інших інституцій. Цей висновок зумовлює необхідність подальших практичних заходів та реформ для забезпечення позитивної соціальної адаптації дітей з особливими потребами в сучасному суспільстві.

Отже, інклюзивне освітнє середовище виявилось важливою передумовою успішної соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Аналіз показав, що створення такого середовища відкриває можливості для активної участі кожної дитини в освітньому процесі, незалежно від її особливих потреб чи здібностей. Врахування різноманітності учнів та забезпечення індивідуального підходу до навчання дозволяє зменшити бар'єри та стигму, які часто супроводжують дітей з особливими освітніми потребами. Важливою складовою інклюзивного середовища є підтримка педагогічних працівників, спрямована на їх навчання та розвиток навичок роботи з різними дітьми.

Саме інклюзивні освітні заклади є основною силою для розвитку та подолання проблеми залучення таких дітей у суспільну діяльність, адже спрямовані на забезпечення потрібної освіти, змістовне проведення дозвілля, надають можливості для саморозвитку і самореалізації, виховують у кожній особистості відчуття власної необхідності та значимості. Жодна дитина з особливими освітніми потребами не повинна бути відокремленою від соціуму.

Найважливішим завданням сьогодення в педагогіці розглядається завдання повної реалізації прав на якісну освіту дітей з ООП. Це основна умова їх ефективної соціалізації, яка забезпечить таким дітям активну повноцінну участь в житті суспільства та успішну самореалізацію і соціальну діяльність.

Обов'язком педагогів, родини, однолітків, всіх, хто її оточує, є життєва необхідність допомогти їй у цьому. Тільки в цих умовах ми зможемо в повній мірі соціалізувати дитину з особливими потребами, адже всі діти – то наше майбутнє, і від їхньої діяльності теж буде залежати життя цілих поколінь.

АНОТАЦІЯ

Представлений у статті матеріал окреслює та обґрунтовує сучасні інноваційні та практико-орієнтовані вектори соціалізації, соціальної адаптації та психолого-педагогічного супроводу в Україні: створення соціальних умов, сприятливих для їх розвитку, подолання наявних порушень розвитку (корекція, реабілітація) та можливих вторинних розладів здійснення комплексних корекційно-реабілітаційних заходів, спрямованих як на профілактику, так і на компенсацію наслідків соціально-педагогічної та емоційної депривації, забезпечення належної

поінформованості дітей з нормальним розвитком про своїх однолітків з особливими освітніми потребами, а також рівного права всіх без винятку учнів на отримання якісних освітніх послуг. Забезпечити: узагальнення інклюзивної освіти та окреслення змістовних відмінностей (використання спеціальних інноваційних форм організації, індивідуально-диференційоване поглиблення змісту освіти та відповідне формування освіти). Розроблено уніфіковану схему створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти. Це допоможе у розробці та впровадженні ефективних освітніх технологій, що ґрунтуються на ґрунтовному науковому та дитиноцентриському підході.

Література

1. Луканьова Л. Рання соціалізація дітей з особливими освітніми потребами як базова складова якісного освітньо-корекційного процесу. Вісімдесят другі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки. 2024. С. 71.
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. Серія: Інклюзивна освіта. 2009. 272 с.
3. Кузава І. Б., Луканьова Л.О. Науково-практичні засади організації дошкільної інклюзивної освіти. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2023. № 2 (5). С. 84–89. DOI; <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2023-2-19>
4. Малинович Л. Психологічні особливості взаємодії у сім'ях, де виховується дитина з порушеннями в розвитку. Збірник тез науково-практичної конференції з міжнародною участю «Психологія національної безпеки». 2017. С. 174–176.
5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання. Київ : КЕНГУРУ, 2018 Формат. 160 с.
6. Вознюк О. Особливості професійної діяльності спеціалістів психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі: методичні рекомендації. Житомир : КЗ «ЖОППО» ЖОР, 2019. 68 с.
7. Тарабасова Л. Соціалізація дітей з особливими потребами. Теоретико-методологічне дослідження. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Випуск 9. С. 132–139.
8. Дятленко Н.М., Софій Н.З., Мартинчук О.В., Найда Ю.М. Асистент учителя в інклюзивному класі. Київ : Плеяди, 2015. 172 с.
9. Колупаєва А.А., Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі. Київ : Видавнича група А.С.К., 2012. 197 с.

10. Кузава І., Гац Г. Професійна готовність майбутніх спеціальних педагогів до впровадження інклюзивної освіти: монографія. *European and global vectors for education development in Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. С. 344–372.

11. Кузава І. Б. Спеціальні дошкільні навчальні заклади як навчально-методичний та кадровий ресурс інклюзивної освіти. *Актуальні проблеми ортопедагогіки та ортосихології*: матеріали І Всеукр. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 1–2 лист. 2012 р.). Київ. 2012. С. 73–76.

12. Порадник батькам: практичні рекомендації під час дистанційного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник / за заг. ред. О.Чеботарьової. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 154 с.

13. Школа інклюзивної освіти. YouTube-канал. Режим доступу: <https://qr.go.page.link/B3ThR>.

14. Алексєєва Г. В. Гра як засіб соціалізації дошкільників. *Формування сучасних педагогічних технологій та освітніх систем*: матеріали ІІ наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 4-5 груд. 2020 р.). Херсон, 2020. С. 149–151. ПБД «Пошук»: Збірники.

Information about the author:

Lukanova Liudmyla Oleksiivna,

Senior Teacher at the Department of Special
and Inclusive Education
Lesya Ukrainka Volyn National University
13, Voli ave., Lutsk, 43025, Ukraine